
AMBRUS LÁSZLÓ

HEVES MEGYEIEK AZ AMERIKAI HADSEREG SOROZÓBIZOTTSÁGAI ELŐTT 1917-BEN¹

„A magyarokat besorozták Amerikában. [...] 1917. február 2. óta megszakadt a diplomáciai viszony Németország és az Unió között, márciusban velünk is hasonló lett a helyzet, amit a Németországnak küldött hadüzenet követett. [...] Behozták az általános védkötelezettséget. A magyarok is sorkötelesek Amerikában. 21–31 éves korig június 1. és 5. között, az idősebbeket jul. 6-tól kezdték sorozni. Aki egészséges volt, azt tekintet nélkül polgári hovatartozására, besorozták. Szeptember 1 én kezdődött meg a bevonulás. Jelenleg mintegy hatvanezer magyart képeznek ki az Unio hadseregében. Ezek és a még be nem vonultak remélik, hogy nem viszik őket a harctérre, hanem belső szolgálatban kapnak alkalmazást.”²

Már több, az amerikai hadsereggel kapcsolatba került magyarokkal foglalkozó írásomat kezdtem ezzel a jellegzetes idézettel, de talán még egyiknél sem volt ennyire alkalomhoz illő, mint a mostani esetben. A kiemelés ugyanis az Egri Újság 1918. február 9-i lapszámából származik. A cikk szövege természetesen propagandacéllal íródott, hiszen az Egyesült Államok ellenséges ország volt az első világháború során, a sajtó pedig (akár a hazai, akár amerikai magyarok által fenntartottokról legyen szó) természetes módon igyekezett az „óhaza” ügyét igazságosként beállítani, az ellenséges országokat pedig minél sötétebb színben feltüntetni.³ Ennek megfelelően számos csúsztatás, a valós események eltúlzása szerepel benne, például a besorozottak számát vagy a sorozás módját illetően. Ezekkel részletesebben egy másik munkámban foglalkozom,⁴ ezért kifejtésükre jelen tanulmány keretein belül nem térnék ki. Helyette ebben az írásban inkább szeretnék megemlékezni – tudományos igényességgel természetesen – néhány olyan fiatalemberről, akik Heves vármegyéből elindulva kötöttek ki az Amerikai Egyesült Államok katonai sorozóbizottságai előtt akkor, amikor szülőhazájuk éppen háborúban állt választott új otthonukkal.

-
- 1 Jelen tanulmány elkészülését az EFOP-3.6.1-16-2016-00001 „Kutatási kapacitások és szolgáltatások komplex fejlesztése az Eszterházy Károly Egyetemen” című pályázat támogatta.
 - 2 Egri Újság 1918. február 9. Köszönet dr. Bartók Bélának, aki volt szíves felhívni a figyelmem erre az újságcikkre.
 - 3 *Puskás Julianna*: Kivándorló magyarok az Egyesült Államokban 1880–1940. Akadémiai, Bp. 1982. 303.
 - 4 *Ambrus László*: Magyar „doughboyok” az USA első világháborús hadseregében. Egy prozopográfiai kutatás jelene és jövője. *Hadtörténelmi Közlemények*. 131(3). 2018. 735–756.

Ebben a tanulmányban összesen tíz ilyen személlyel foglalkozom. A közös nevező bennük, hogy mindannyian Heves megyei településről indultak (bár e tekintetben egy kakukktojás is található közöttük), az Egyesült Államokba hajózás után kemény fizikai munkából éltek, és az Amerikába kivándorlásukat követően hosszabb-rövidebb idő után kénytelenek voltak sorozásra regisztrálni az USA hadseregébe. Ez a tíz fő azon mintegy 1300 alany közül lett kiemelve, akikkel kapcsolatban a kutatás jelenlegi szakaszában részletes adatokkal rendelkezem. A róluk készült adatbázisból néhány egyszerű szűréssel kiemelt adatsor alapján ismertetem a tíz Heves megyei történetét, illetve legalábbis annyit belőle, amennyi a források alapján jelen pillanatban rekonstruálható.

A regisztrációs kártyák – és akik mögöttük vannak

Röviden szólnék a forrásokról: a sorozásra, azaz a „draft”-ra való jelentkezés az úgynevezett „Draft Registration Card”-ok kitöltésével zajlott. Az eredeti dokumentumokat az amerikai nemzeti levéltárak East Point, Georgia állambeli intézményében őrzik, de a többi intézményükben is elérhetőek mikrofilmeken, illetve jelentős részük digitalizálva is. Az Egyesült Államokban 1917 és 1918 között élő regisztrációköteles férfiak kb. 98%-a töltötte ki a regisztrációs kártyákat. A regisztrációt elvégzettek számát illetően több eltérő számítás is rendelkezésre áll. Ezek közül a téma egyik legkiemelkedőbb kutatója, Nancy Gentile Ford adatai szerint összességében 23 908 576 fő végezte el a regisztrációt, a ténylegesen besorozottak száma pedig 1918. november 11-ig pontosan 2 758 542 fő volt.⁵

Az 1910-es amerikai népszámlálási adatok szerint összesen 473 538 magyar anyanyelvű élt az Egyesült Államokban.⁶ Közülük csak óvatos becsléssel tudjuk megállapítani, hogy mennyien voltak 18 és 45 év közötti férfiak 1917-ben. Ennek során több szempontot is figyelembe kell venni: egyrészt a férfiak és nők általános hozzávetőleges arányát, másrészt pedig az 1910 és 1917 között történt bevándorlás és letelepedés számadatait is be kell vonni a számításba. Mindezek alapján persze az Egri Újság 60 ezer fős becslése helyénvalónak tűnik, ám az újság hamisan állítja, hogy ezek az emberek besorozásra kerültek volna, vagy kiképzés alatt álltak volna az amerikai hadseregben. Erről ugyanis szó sem volt, mindössze regisztrálniuk volt kötelező, ez azonban csak a legkritkább esetekben jelentett tényleges katonai szolgálatot.

5 *Nancy Gentile Ford: Americans All! Foreign-born Soldiers in World War I.* Texas A&M University Press, College Station, TX, USA. 2001. 147.

6 *Puskás J.: Kivándorló magyarok.* i. m. 198.

Form 1		REGISTRATION CARD		No. _____
1	Name in full _____ (Given name) (Family name)			Age in Years
2	Home Address _____ (No.) (street) (city) (state)			
3	Date of birth _____ (month) (day) (year)			
4	Are you (1) a natural-born citizen, (2) a naturalized citizen, (3) an alien, (4) or have you declared your intention (specify which)? _____			
5	Where were you born? _____ (town) (state) (nation)			
6	If not a citizen, of what nation are you a citizen or subject? _____			
7	What is your present trade, occupation, or office? _____			
8	By whom employed? _____ Where employed? _____			
9	Have you a father, mother, wife, child under 12, or a sister or brother under 12, solely dependent on your for support (specify which)? _____			
10	Married or single (which)? _____ Race (specify which)? _____			
11	What military service have you had? Rank _____ branch _____ years _____ Nation or State _____			
12	Do you claim exemption from draft (specify grounds)? _____			
I affirm that I have verified above answers and that they are true.				
_____ (Signature or Mark)				
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; transform: rotate(-45deg); display: inline-block;"> If person is of African descent, cut off this corner. </div>				

1. ábra: Draft registration card (minta)⁷

7 Forrás: <https://www.archives.gov/files/research/genealogy/charts-forms/ww1-draft-a.pdf> (2018. 04. 10.)

A regisztrációs kártyák tartalmazzák a draftera regisztrált személyek nevét, korát, pontos lakcímét, születési helyét és idejét, állampolgári státuszát,⁸ eredeti állampolgárságát, foglalkozását és munkáltatójának adatait, családi állapotát az esetleges gyermekek számával együtt, „faji” (nemzetiségi) származását, illetve adatokat korábbi katonai szolgálatra vonatkozóan. Ezekon kívül még az alanyok külsejének leírására is sor került, így a vizsgált személyek testalkatára, magasságára, szeme és haja színére vonatkozó információknak is birtokába jutunk általuk. Az adatlapokon arra vonatkozó kérdés is szerepel, hogy kérnek-e felmentést a sorozás alól, és amennyiben igen, milyen alapon. Például volt-e valamilyen testi vagy szellemi fogyatékoságuk, esetleg eltartott hozzátartozójuk. Az is kiderül továbbá, hogy az alany tudott-e írni és olvasni, mivel az analfabéták esetében az aláírás helyére egy X jel került, esetleg valaki más (a regisztrációt végző hivatalnok) írta be a nevüket és a név mellé egy, az írni-olvasni nem tudást jelző X-et. Egyébként az Egyesült Államokba 1898/99 és 1912/13 között kivándorolt magyarok (411 556 fő) közül 11,3% (41 442 fő) volt teljesen analfabéta, 0,1% (468 fő) pedig csak olvasni tudott.⁹

2. ábra: A tíz Heves megyei alany aláírása a regisztrációs lapokon¹⁰

A 2. ábrán látható, hogy Heves megyei alanyaink esetében általában saját kezű aláírások születtek. Kivétel a harmadik, Nick Godó, akinek a neve mellett X jelzi, hogy nem tudott írni, illetve az igazán érdekes a második oszlop tetején olvasható Edward B. Cooney. Ez az aláírás Szabó Valentin (vagy Bálint) regisztr-

8 A törvény szerinti állampolgári státuszok: natural born citizen (született amerikai), naturalized citizen (honosított), declarant (állampolgárság szerzésére vonatkozó kérelmet nyújtott be, azaz „deklarálta” szándékát), illetve alien (idegen, letelepedési szándékáról még nem nyilatkozott bevándorló).

9 Puskás J.: Kivándorló magyarok. i. m. 463.

10 U.S. National Archives M-1509 World War I Selective Service System Draft Registration Cards

rációs kártyáján található. Cooney Michigan állam Wayne megyéjében az 1. kerületi sorozóbizottság tagja volt, ő végezte számos leendő katona regisztrációját. Szabó esetében is ő járt el, aláírása a regisztrációs lap hátoldalán a „Signature of registrar” (regisztrációt végző személy aláírása) is megtalálható. Két okból írhatta alá Szabó helyett is az adatlapot: vagy azért, mert Szabó nem tudott írni, vagy pedig esetleg előfordulhatott, hogy valamilyen okból az aláírás lemaradt, ezért neki kellett pótolnia azt. A többi aláírásnál semmi nem utal arra, hogy nem saját kezűek lettek volna, ezért azt kell feltételeznünk, hogy a többiek mindannyian tudtak írni-olvasni.

A „Draft Registration Card”-okat kiegészítendő, számos más, a jelenlegi szakaszban elsősorban statisztikai adatforrást is használok az adatbázis építése során. Ilyenek például a születési, házassági és halotti anyakönyvek, a magyar és amerikai népszámlálási kiadványok, utaslisták, honosítási dokumentumok, sírfeliratok, illetve esetenként második világháborús regisztrációs lapok, veteránnévsorok, katonai egységek regiszterei, ritkán még börtönbüntetésre ítélték névjegyzékei is stb. Ezek alapján bőséges adathalmaz gyűjthető egy-egy személyről. A források egy része online felületeken is elérhető (pl. a familysearch.org, amelyet jelen tanulmány készítése során is használok), egy másik részükhöz a National Archives at New York City intézményében végzett kutatás során jutottam hozzá,¹¹ megint másik részük, pl. a vármegyei települések anyakönyvei hazai levéltárakban, illetve az Országos Levéltár mikrofilmtárában találhatóak.

Magukkal a regisztrációs lapokkal a fentebb említett New York Cityben lévő levéltári intézményben, elsőként mikrofilmek formájában kerültem kapcsolatba, majd később kiderült, hogy digitalizált változatuk megtalálható és szabadon elérhető a levéltár szerverén. A digitalizált források gyűjteménye kereshető, metaadatolt képfájlok formájában használható volt, ezzel jelentősen megkönnyítve a szűk időkeretben elvégzendő munkát.

Ennek a tanulmánynak nem célja a Heves megyei kivándorlás tárgyalása, ezt bőségesen megtette Horváth László, számos tanulmányban.¹² A cél inkább mindehhez néhány adalékkal szolgálni, a saját kutatásom során készült adatbázis segítségével. Az alapforrások, vagyis a regisztrációs lapok adatai alapján készült összesítés a tíz személyről az alábbi táblázatban látható. A táblázatot áttekintve a Heves megyei származáson kívül még további közös pontokat is felfedezhetünk tíz alanyunkban. A „tízek” történetének taglalásában alapvetően az általuk sorozáskor bediktált neveket használom, azaz több esetben előfordul eredeti neveik „amerikanizált” változata.

11 Az amerikai nemzeti levéltár New York-i fióklevéltárában végzett kutatás az EFOP-3.4.2-VEKOP-15-2015-00001 Campus Mundi – felsőoktatási mobilitási és nemzetközi-esítési program ösztöndíjának segítségével valósult meg.

12 Például Horváth László: A XX. századi Heves megyei kivándorlás alapvetése 1910-ig. *Agria* 37. (Az Egri Múzeum Évkönyve – Annales Musei Agriensis) 2001. 297–333.

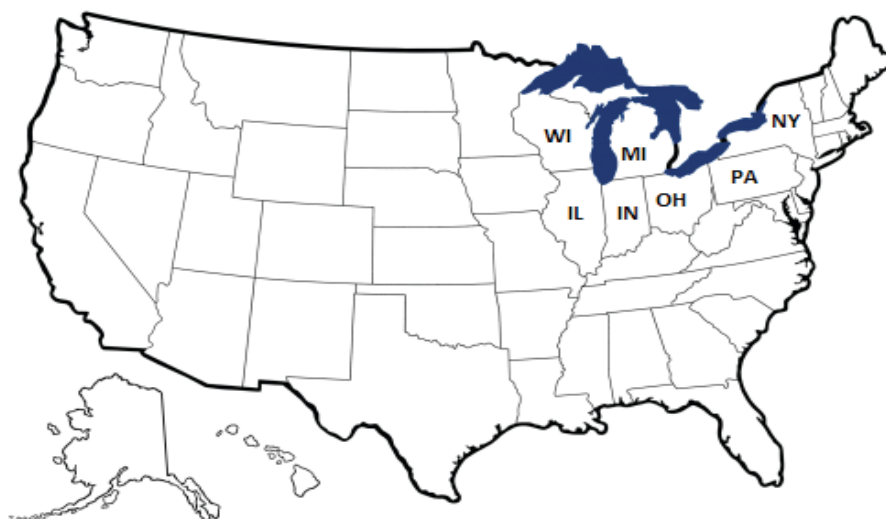
Név	Szül.	Szül. hely	Város	Állam	Házass?	Gyermek	Foglalkozás
Simon Siller	1889	Egerszalók	Lorain	OH	igen	1	Laborer
Joe Black	1888	Eger	Jenkinjones	WV	igen	-	Coal miner
Nick Godo	1889	Kömlő	Detroit	MI	nem	-	Farmer
Laslo Nyeste	1889	Mezőtárcány	Berwick	PA	igen	-	Moulder
Joseph Polgár	1890	Egerfarmos	Detroit	MI	igen	1	Laborer
Valentin Szabo	1887	Poroszló	Detroit	MI	igen	1	Laborer
Michael Solucki	1892	Domoszló	Youngstown	OH	nem	-	Laborer
John Takacs	1890	Kápolna	Detroit	MI	igen	-	Laborer
Lajos Tóth	1885	Eger	Barberton	OH	igen	1	Moulder
Joseph Udvari	1886	Kompolt	Tallmadge	OH	igen	1+	Factory worker

1. táblázat: A 10 Heves megyei legfontosabb adatai¹³

A táblázatból kiolvasható, hogy a tízből mindössze ketten vándoroltak ki Egerből. Ez a két fő jelenti egyben a városlakó emigránsokat is, a többi nyolc mind kisebb falvakból vándorolt ki. A korábban említett kakukktójtás Joseph Polgár, aki Egerfarmoson született, ami csak jelenleg (az 1950-es megyerendezés óta) található Heves megyében, a vizsgált időszakban még Borsod vármegye egri járásához tartozott.

¹³ Forrás: U.S. National Archives M-1509 World War I Selective Service System Draft Registration Cards alapján készülő adatbázis. (A továbbiakban: adatbázis.)

Az 1. táblázatban az is látható, hogy a születési évek 1885 és 1892 között alakultak, ami azt jelenti, hogy a sorozásra regisztrálás időpontjában (ez egyévesen 1917. június 5-e volt) 31 és 24 éves koruk között jártak. Ami a lakóhelyet illeti, a Nagy-tavak környéke volt az általános, a tízből nyolcan éltek Michigan és Ohio (4-4) államokban, és egy-egy lakott Pennsylvániában, illetve West Virginiában. A Michiganben élők mindannyian Detroit iparvárosának lakói voltak, Ohio államban viszont szóródást láthatunk. Lorain városában csak egy Heves megyei lakott a felsoroltak közül, annak ellenére, hogy ebben a városban a regisztrációs kártyák adatai alapján különösen jellemző volt a magyar lakosság jelenléte.¹⁵

4. ábra: A forrásokban leggyakrabban előforduló államok, ahol draft-ra regisztrált kivándorolt magyarok éltek¹⁶

A térképen is ábrázolt Nagy-tavak környéke, ipari központ jellege miatt az egyik legvonzóbb térség volt a bevándorló kétkezi munkások számára, mivel ezekben, a jórészt közép-nyugati államokban összpontosult az amerikai bányászat és ipar mintegy 60%-a.¹⁷ Rengeteg magyar élt az itteni államokban. Az 1920-as népszámlálás adatai szerint a második legnagyobb magyar lakossággal rendelkező amerikai állam Ohio volt 73.191 fővel, ami kicsit több mint 5.000-rel maradt el az első helyezett New Yorktól és alig 2.000-rel előzte meg a harmadik

¹⁵ Forrás: adatbázis.

¹⁶ Forrás: adatbázis. A vaktérkép eredeti helye: <http://thempfa.org/wp-content/uploads/2017/11/us-map-outline-clip-art-us-map-usa-map-with-state-outlines-clipart.png> (2018. 04. 10.)

¹⁷ Várdy Béla: Magyarok az Újvilágban. Az észak-amerikai magyarság rendhagyó története. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Bp. 2000. 244.

helyezett Pennsylvaniát.¹⁸ Ohio, Indiana, Illinois, Michigan és Wisconsin, illetve még Pennsylvania és New York a regisztrációs kártyákon leggyakrabban előforduló államok. Mindez nem is meglepő, hiszen ahogy az 1. táblázat is mutatja, a vizsgált személyek egy kivétellel mindannyian nehézipari munkások voltak: egy szénbányász, két öntödei munkás és egy „gyári munkás” mellett öten egyszerűen csak a „munkás” (laborer) szót írták a regisztrációs lapra foglalkozásként. Egyedül Nick Godó volt az, aki mezőgazdaságból élt. Bár ez az arány a kutatás jelen fázisában még nem alkalmas arra, hogy szélesebb összefüggésrendszerben vizsgáljuk, de talán érdemes megállapítani, hogy fölötté van az „amerikás” magyarok átlagos foglalkozásbeli megoszlásának. Az 1899 és 1915 között Amerikába vándoroltakat tekintve az volt jellemző, hogy 29,9% mezőgazdasági területen, 42,9% (ipari) munkásként, vagy cselédként dolgozott, 0,7% élt kereskedelemből, 0,4% volt szellemi szabadfoglalkozású és 26,1% „egyéb” kategóriába tartozott. 1916 és 1924 között a kivándorlók száma rendkívüli mértékben lecsökkent, de ezek az arányok lényegesen nem változtak.¹⁹ A 10 Heves megyei esetében, mint az látható, 90%-ban nehézipari munkásokat (gyári munkás, bányász, kohász) találunk, ami lényegesen magasabb arány. Családi állapotukat illetően a vizsgált személyek többsége, tízből nyolc fő házas volt, de csak a felüknek volt gyermeke, és csak egyiküknek volt egynél több.

Még egyszer hangsúlyozni szeretném, hogy mindez csak a kutatásban jelenleg részt vevő 1300 egyént alapul véve mondható el. Ez a mennyiség, mivel tulajdonképpen véletlenszerűen állt össze, alkalmas ugyan a mintavételezésre, de nem ad teljes képet a kivándorolt magyar férfilakosságról. Ha az alanyok száma bővül az adatbázisban, minden bizonnyal ezen táblázat is további sorokat kap majd, a kutatás jelen szakaszában azonban a prozopográfiai adatbázis számára az 1300 fős minta elégségesnek tűnik.

Ebben a tanulmányban tehát a teljesség igénye nélkül kerül bemutatásra 10 olyan személy, akik Heves vármegyéből indultak útnak az Egyesült Államokba egy jobb élet reményében, és ekkor még nem is gondolhatták, hogy néhány évvel később az amerikai hadsereg sorozóbizottságai előtt találják majd magukat.

18 Fourteenth Census of the United States Taken in the Year 1920. Vol. III., Population. Composition and Characteristics of the Population by States. 48.

19 Puskás J.: Kivándorló magyarok. i. m. 460.

A tíz Heves megyei a sorozóbizottságok előtt

Következzen tehát minden, amit jelenleg tudhatunk erről a tíz emberről. A közlés sorrendjének kialakításában nem alkalmaztam különösebb rendezőelvet, a mini-életrajzok az eredeti források sorrendjében, ennek megfelelően az adatbázisba történt felvételük sorrendjében követik egymást.

Simon Siller

Simon Siller (azaz Siller Simon) 1889. november 27-én született Egerszalókon. Legalábbis a regisztrációs lapja szerint, ugyanis Egerszalók születési anyakönyveiben ezzel a dátummal nem található. 1889-ben valóban született egy Simon nevű gyermek, de ő augusztus 31-es dátummal szerepel az anyakönyvben, szüleit Siller Mátyásnak és Szántó Máriának hívták.²⁰ A világháború kitörésekor tehát még nem töltötte be a 25. életévét, az Egyesült Államok hadba lépésekor pedig kicsit több mint 27 éves volt. Ennek megfelelően azoknak a kategóriájába esett, akik a sorozásra való regisztráció első körébe tartoztak. A First Registration – azaz az első regisztrációs időszak – 1917. június 5-én zajlott. Ekkor azon 21 és 31 év közötti férfiaknak kellett jelentkezniük, akik 1886. június 6. és 1896. június 5. között születtek.²¹ Természetesen Siller regisztrációs lapja is 1917. június 5-én került kitöltésre. A forrásból kiderül, hogy Siller vékony alkatú, közepes magasságú, kék szemű férfi volt, aki 1917-ben az Ohio állambeli Lorain városában élt, vélhetően feleségével és egy gyermekével.²² Gyári munkásként (laborer) dolgozott az American Ship Building Company loraini üzemében.²³ Ez a cég volt a vezető hajógyártó vállalat a Nagy-tavak környékén a második világháborút megelőző időszakban. 1888-ban indult Cleveland Shipbuilding néven, Lorainben pedig 1898-ban nyitotta meg üzemét.²⁴ Megtudjuk még a forrásból azt is, hogy Sillertől nem volt idegen a katonaság: korábbi katonai szolgálatként 2 évet adott meg a magyar hadseregben, pontosabban a gyalogságban mint fegyvernemben. Katonai rendfokozata nem volt. A besorozás alól felmentést kért, hivatkozva feleségére és gyermekére, akiket el kellett tartania.

20 MNL OL A1281: Egerszalók római katolikus születési anyakönyvei 1866–1895.

21 US National Archives and Records Administration (NARA) – az amerikai levéltári rendszer hivatalos honlapja. <https://www.archives.gov/research/military/ww1/draft-registration> (2018. 04. 10.)

22 A regisztrációs kártyákról nem minden esetben derül ki egyértelműen, hogy a sorozás idején a hozzátartozók már az Egyesült Államokban, vagy még az óhazában éltek-e.

23 Forrás: adatbázis.

24 Szócikk az Encyclopedia of Cleveland History-ban, amely a Case Western Reserve University honlapján érhető el. <https://case.edu/ech/articles/a/american-ship-building-co/> (2018. 04. 10.)

Mivel a sorozásra regisztrálás során elég bőséges adatot kellett megadni, így ezek a személyek könnyen beazonosíthatóvá válnak további – magyar és amerikai – forrásokban. Sillerről a regisztrációs kártyáján kívül nem találtam olyan dokumentumot, amely katonai szolgálatáról tudósítana. Szerepel viszont az 1930-as amerikai népszámlálási adatokban. Ezekből megtudjuk, hogy az 1930-ban 41 éves Siller a Lucas megyei Toledo városában élt, még mindig Ohio állam területén. Feleségével, a 32 éves Rose Sillerrel élt egy háztartásban, és volt négy, szintén magyar albérlőjük (boarder) is: Joseph Fegyveres, Mike Kriszai, Joseph Budai és Louie Nagy. Az is kiderül, hogy Siller 1909-ben vándorolt ki az Egyesült Államokba.²⁵ Nem tudunk meg többet viszont a regisztrációs kártyán még feltüntetett gyerekéről.

Joe Black (Blosch?)

Joe Black, vagy feltételezhetően Fekete József, esetleg Blosch József 1888. május 20-án született Egerben. Az egri születési anyakönyveket áttekintve nem találkozunk Fekete, vagy Blosch Józseffel sem 1888-ban, sem a megelőző és következő két évben. 1888. március 10-én született egy Koncz József, de valószínűtlen, hogy róla lenne szó. Több József nevű fiú is született még közeli dátumokon, de ők nem érték meg a felnőttkort.²⁶ Az eredeti forráson nehezen olvasható a lakóhelyének neve, az viszont biztos, hogy West Virginia állam McDowell megyéjének 8. számú sorozóbizottságán töltötte ki a regisztrációs lapját.

Form 1		REGISTRATION CARD 32 No. 219	
1	Name in full	Joe Black	Age in yrs. 29
2	Home address	Gubbins	
3	Date of birth	47 May 20	1888

5. ábra: Joe Black regisztrációs lapjának első sorai²⁷

²⁵ Simon Siller, United States Census, 1940 – <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:X442-LWB> (2018. 04. 10.)

²⁶ MNL OL A1264: Eger római katolikus születési anyakönyvei 1887–1888.

²⁷ U.S. National Archives M-1509

Ebből következően ebben a megyében is lakott feleségével és 3 gyerekével együtt. Szénbányászként dolgozott a Pocahontas Coal Company bányájában.²⁸ A megye és a bányászati vállalat nevének ismeretében sikerült megtalálnom azt a településnevet, amelyre ráillik a nehezen olvasható kézírás. Ez alapján megállapítható, hogy Black lakóhelye Jenkinjones volt, amely egy kisebb önálló szénbányász közösség volt az 1910-es években. Egyébként ma is létezik, a National Park Service gondozásában működik, történelmi emlékhellyé nyilvánítva.

Nick Godo

Godó Miklós regisztrációs adatlapja szerint 1889. december 6-án, születési anyakönyve szerint december 7-én született a Heves megyei Kömlőn.²⁹ Azon kevesek közé tartozott, akik a 4-es állampolgársági kategóriába tartoztak, azaz deklarálták letelepedési és állampolgárság szerzésére irányuló szándékukat. A Michigan állambeli Detroit városában élt a Medina Street 4. szám alatt. A regisztrációs lapja szerint apja alkalmazásában állt. Ennek némileg ellentmond, hogy a 9-es kérdésnél, ami az eltartottak személyére kérdez rá, szüleit adja meg. Valószínűnek tűnik, hogy nem, vagy rendkívül keveset értett angolul, sőt, vélhetően analfabéta is volt. Ezt alátámasztja a rengeteg hiba a regisztrációs lapján, például az első két sorban, ahol a teljes név megadásánál a lakcíme szerepel, a nevét pedig a lakcímnél adta meg. Aláírásánál alig kivehetően egy X látható, ami szintén az írástudatlanság egyezményes jele. Volt azonban katonai tapasztalata, a forrás tanúsága szerint 18 hónapot szolgált legénységi állományban, közlegényként.

Laslo Nyeste

Nyeste László 1889. március 15-én született Mezőtárkányon. Sajnos a mezőtárkányi születési anyakönyvekben nem találtam róla semmi információt. A Philadelphia állambeli West Berwick-ben lakott feleségével, Berthával. Az Egyesült Államokba 1913-ban vándorolt ki.³⁰ A közepes alkatú, barna hajú és szemű Nyeste öntőmunkásként (moulder) dolgozott, szintén Berwickben. Korábbi katonai tapasztalattal nem rendelkezett, viszont nem kért felmentést sem a sorozás alól.³¹ Az 1930-as népszámlálásban már 41 éves, négy gyermekes apaként találkozunk vele. Lányai, Mary és Margaret 7 és 5, fia, László Jr, 3 évesek, illetve John nevű fia még mindössze 10 hónapos. Mindegyikük Pennsylvania államban született, Margaret kivételével, aki Michiganben látta meg a napvilágot. Újabb pillanatfelvételt kapunk Nyeste Lászlóról és családjáról az 1940-es népszámlálásban. Továbbra is Pennsylvania Berwick településén élt, újabb gyerekekkel pedig nem bővült a család.³²

28 Forrás: adatbázis.

29 MNL OL A1183: Kömlő római katolikus anyakönyvei 1879–1895.

30 Laslo Neste, United States Census, 1930 – <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:XHD6-HD7> (2018. 04. 10.)

31 Forrás: adatbázis.

32 Laslo Neste, United States Census, 1940 – <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:KQ8L-Z3L> (2018. 04. 10.)

Joseph Polgár

Polgár József regisztrációs lapja szerint 1890 augusztusában született Egerfarmoson. Az egerfarmosi születési anyakönyvek ezt az adatot pontosítják, valójában szeptember 6-án látta meg a napvilágot zsellércsaládban, Polgár József és Farkas Julianna gyermekeként.³³ Minden valószínűség szerint azonos azzal a Polgár Józseffel, aki 1906. november 14-én, azaz 16 évesen érkezett Ellis Islandre az Ultonia nevű hajón. Ugyanakkor az utaslista bejegyzése szerint az egerfarmosi lakóhellyel rendelkező Polgár József 17 éves volt a bevándorlás pillanatában, így teljes bizonyossággal nem jelenthető ki azonosság.³⁴ Élhetünk azonban a gyanúperrel, hogy az utaslista készítése során történhetett hiba. Polgár 1917-ben feleségével és egy gyermekével Michigan államban, Detroitban élt a Medina Street 5. száma alatt, eszerint tehát Godó Miklós szomszédja lehetett. A Detroit Iron & Steel munkásként dolgozott, korábbi katonai tapasztalattal nem rendelkezett, de újakat sem kívánt szerezni – a sorozás alól családjára hivatkozva kérte felmentését.³⁵

Valentin Szabó

Szabó Bálint 1887. január 1-jén földműves családba született Poroszlón, Szabó István és Sárközi Zsuzsanna törvényes gyermekeként. Nevét a poroszlói református születési anyakönyvben találhatjuk meg, itt azonban születési dátumként január 5. szerepel.³⁶ Az Egyesült Államok hadba lépése 1917-ben őt is Detroitban érte. Polgár Józseftől és Godó Miklóstól pár házzal távolabb, a Medina Street 26-os száma alatt lakott. Munkásként határozta meg foglalkozását, munkáltatója a Solvay Process Company volt Detroitban. Átlagos alkatú, sötét hajú embernek írták le. Házasság volt, eltartottjai között felesége, gyereke, illetve szülei voltak megnevezve. Kivándorlását megelőzően három évet szolgált Magyarországon gyalogsági közlegényként. A sorozás alól felmentést kért, de nem nevezte meg ennek okát.³⁷

Michael Solucki

Solucki Mihály 1892. szeptember 29-én született Domszólón. Ohio állam Mahoning megyéjében, East Youngstown városban élt, a Youngstown Sheet and Tube Company alkalmazásában dolgozott öntödei munkásként. Nőtlen, gyermektelen volt, eltartottként senkit nem nevezett meg, illetve testi fogyatékosága sem volt, tehát nem volt alapja felmentés kérésére. Ennek megfelelően a felmentésre vonatkozó kérdésre nemleges választ adott. Korábbi katonai tapasztalatokkal nem rendelkezett.³⁸ Sajnos róla eddig nem sikerült több adatot begyűjteni.

33 MNL OL A1323: Egerfarmos római katolikus születési anyakönyvei 1857–1894.

34 New York Passenger Arrival Lists (Ellis Island), 1892–1924. <https://familysearch.org/ark:/61903/1:1:JFDB-PT5> (2018. 04. 10.)

35 Forrás: adatbázis.

36 MNL OL A1442: Poroszló református születési anyakönyvei 1887–1895.

37 Forrás: adatbázis.

38 Forrás: adatbázis.

John Takács

Takács János 1890. június 14-én született Kápolnán. A település születési anyakönyve szerint július 12-én született egy János nevű fiúgyermek, akinek szülei Takács Károly földműves és Krisztián Katalin voltak. Az is kiderül még, hogy 1908. május 26-án Kápolnán kötött házasságot.³⁹ A kivándorlásra valószínűleg ez után kerülhetett sor. Michigan államban, Detroitban lakott, házas volt, de gyerekekről a regisztrációs lapja alapján nem tudunk. Kiderül viszont, hogy a Detroit Copper & Brass Company alkalmazásában állt és sok sorstársához hasonlóan mindössze „laborer”, azaz „munkás”-ként aposztrofálta magát, tehát nem tudjuk meg pontosabban, mi volt a munkája az öntödében. Katonai tapasztalatokkal is rendelkezett. Regisztrációs lapján nehezen olvasható ez a rész, de valószínűleg két évet szolgált a 16. (esetleg 18. vagy 10.) honvéd lovas-hadosztályban. További tapasztalatokra azonban nem kívánt szert tenni, ezért eltartott feleségére hivatkozva kérte a sorozás alóli felmentését.⁴⁰

Lajos Toth

Tóth Lajos 1885. április 13-án született Egerben. Az egri születési anyakönyvekben április 13-án nem található ilyen név, de április 30-án igen. Ekkor született egy Lajos nevű fiú Tóth Kálmán és Závodszi Róza gyermekeként.⁴¹ Ha feltételezzük, hogy a regisztrációs adatait bediktálta, könnyen lehet, hogy az azt lejegyző személy az angol „thirty” szót „thirteen”-nek hallotta, de akár az is elképzelhető, hogy ő maga keverte össze a két szót. Ismerve az „amerikás” magyarok általános nyelvismereti jellemzőit,⁴² az utóbbi lehetőség igen könnyen előfordulhatott. 1914-ben az Ohio állambeli Barbertonban élt. A regisztráció idején már nős volt és volt egy gyermeke is. A Pittsburgh Valve & Fittings Co. barbertoni gyárában dolgozott öntőmunkásként. Alacsony, vékony, kék szemű, barna hajú embernek írják le a forrásban. Katonai tapasztalatokkal nem rendelkezett, és az első világháborúban sem szeretett volna részt venni, amit a családjára való hivatkozással jelzett is a sorozóbizottság felé.⁴³

Joe Udvary

Udvari József 1886. december 16-án született Kompolton. A házasságkötésekor keletkezett anyakönyvi bejegyzése szerint viszont a születési éve 1887 volt. Azonban az 1886-os dátum szerepel a regisztrációs kártyáján és a honosítási dokumentumán is, így lehetséges, hogy a házassági anyakönyv kitöltésekor követtek el hibát.⁴⁴ Az Ohio államban található Tallmadge városában

39 MNL OL A1174: Kápolna római katolikus anyakönyvei 1886–1895.

40 Forrás: adatbázis.

41 MNL OL A1264: Eger római katolikus születési anyakönyvei 1885–1886.

42 Lásd *Albert Tezla* (szerk.): „Valahol túl, meseországban...” Az amerikai magyarok 1895–1920. I–II. Európa, Bp. 1987. I. kötetében a „Tanulja meg Amerika nyelvét!” című fejezetet, 305–337.

43 Forrás: adatbázis.

44 Udvari József személyével kapcsolatos néhány adat tisztázásában köszönöm Várkonyi Péter segítségét.

élt, és a szintén ezen államban, a mindössze 5 mérföldre (kb. 8 km) található Akron-ban dolgozott a Goodrich Rubber Company gumigyárának munkásként.⁴⁵ Feleségével, Elizabeth Nemessel 1913. július 5-én kötött házasságot. Ekkor még mindketten Barbertonban éltek, ami kb. 15 mérföldnyire (24 km) van Tallmadge-tól. Katonai tapasztalatokkal nem rendelkezett, a sorozás alól is kérte a felmentést, hivatkozva arra, hogy el kell tartania a családját. Ő az egyetlen a tíz közül, aki a „children” szót használta a regisztrációs lapján, tehát egynél több gyermeke volt a sorozás idején. Szintén ő az egyetlen, akinél testi „fogycatóságot” jegyeztek a regisztrációs lapra. A forrás tanúsága szerint a jobb karja volt törött (right arm fractured), ezt azonban a felmentés kérése során nem sorolta az okok közé.⁴⁶

Udvari egyike volt azon, mintegy 250 kompoltinak, akik 1899 és 1914 között az Egyesült Államokba vándoroltak. Amerikai lakhelyét, Ohio államot tekintve e csoport egy jelentős részéhez tartozott, mivel a kivándorolt kompoltiak által végcélként megjelölt városok között számos esetben találunk Ohio állambeli: Piedmontba 26 fő, Youngstownba (Soluchi Mihály lakóhelyére) 22 fő, Cincinattibe pedig 1 fő igyekezett. A 250 fő több mint egyötöde tehát Ohio állam területére vándorolhatott ki.⁴⁷ Ez az adat (illetve a tény, hogy a legtöbben az Illinois állambeli Granite Citybe indultak) is erősíti a szabályt, miszerint a Nagy-tavak környéke elsődleges vonzóerőt jelentett a magyarországi kivándorlók számára is.

„Tíz, aki szolgált” (?)⁴⁸

Ők voltak tehát az a tíz fiatalember, akik Heves vármegye területéről az USA-ba kivándorolva, 1917-ben az amerikai sorozóbizottságok előtt találták magukat. Ismét hangsúlyozandó, hogy mindez csakis a kutatásban szereplő 1300 fős minta ismert adatai alapján igaz. Az adatok finomításával, az egyelőre ismeretlen származási helyek tisztázásával még további nevekkal bővíthet a lista. Ez a tíz alany azonban arra mindenképp alkalmas, hogy rajtuk keresztül szemléltessék a kutatás módszereit és megmutatják azt is, hogy milyen adatok és elemzési lehetőségek, milyen kérdések és válaszok rejlenek ezekben a forrásokban.

Bár a lista vélhetően nem teljes, az adatok pedig itt-ott hiányosak is, mégis érdemes talán néhány szempontból összegezni a fentebb ismertetett tíz sze-

45 Forrás: adatbázis.

46 Forrás: adatbázis.

47 *Várkonyi Péter*: Válság és migráció. In: Ballabás Dániel (szerk.): *Mozaikok a 18–20. századi magyar és egyetemes történelemből*. Eger, 2017. 270.

48 *David Laskin*: *The Long Way Home. An American Journey from Ellis Island to the Great War*. Harper Perennial, NY. 2010. című könyvében 12 olyan közép- és dél-európai bevándorlóról ír, akik valóban szolgáltak az USA első világháborús expedíciós hadseregében, és az európai frontvonalakat is megjárták. Ő alkalmazza alanyaira a „Twelve Who Served” kifejezést, az idézet tehát eredetileg tőle származik, ám az analógia jelen esetben egyelőre nem igazolható.

mélyről szerzett fontosabb ismereteinket. Ezeket az említésre méltónak tűnő jellemzőket próbáltam meg pár összefoglaló táblázat segítségével átláthatóvá tenni. Az első ilyen a regisztrációt (és túlnyomó többségben magát a kivándorlást is) megelőző katonai tapasztalatra, illetve az állampolgársági státuszra vonatkozó adatokat tartalmazza.

Név	Katonai tapasztalat				Állampolgári státusz	Kér felmentést?
	Szolgálat	Rendfokozat	Fegyvernem	Ország		
Joe Black	-	-	-	-	Alien	Igen
Simon Siller	2 év	Private	gyalogság	HUN	Alien	Igen
Nick Godo	1,5 év	Private	gyalogság	HUN	Declarant	
Laslo Nyeste	-	-	-	-	Alien	Nem
Joseph Polgár	-	-	-	-	Alien	Igen
Valentin Szabo	3 év	Private	gyalogság	HUN	Alien	Igen
Michael Soluchi	-	-	-	-	Alien	Nem
John Takacs	2 év		lovasság	HUN	Alien	Igen
Lajos Tóth	-	-	-	-	Alien	Igen
Joseph Udvari	-	-	-	-	Alien	Igen

2. táblázat: Katonai tapasztalatok és állampolgársági státusz⁴⁹

A tíz személyből négy rendelkezett előzetes katonai tapasztalattal. Minimum másfél, de volt, aki három évet is szolgált. A közlegényi, vagy sorkatonai rendfokozatnál magasabb szintre egyikük sem került. Hárman gyalogezredekben szolgáltak, Takács Johan viszont egyedüliként lovassági egység tagja volt. Két fő esetében rendelkezünk pontosabb információval a szolgálat helyét illetően: Godó a 10. (gyalog) ezredben szolgált, Takács pedig a már említett 10/16/18. lovashadosztályban. Sajnálatos módon épp ők ketten azok, akiknek a legnehezebben olvasható a regisztrációs lapja, így problémát okoz az ezredük pontos beazonosítása. Egyébként általánosságban is elmondható, hogy a regisztráltak körében sokkal kisebb arányban voltak azok, akiknek volt már katonai tapasztalata.⁵⁰

Mindössze egyik alanyunk jelezte honosításra vonatkozó szándékát. Ez abból a szempontból is érdekes, hogy a hadseregben szolgálatot teljesítő bevándorlókkal kapcsolatos szabályozások értelmében könnyített formában szerezhet-

49 Forrás: adatbázis.

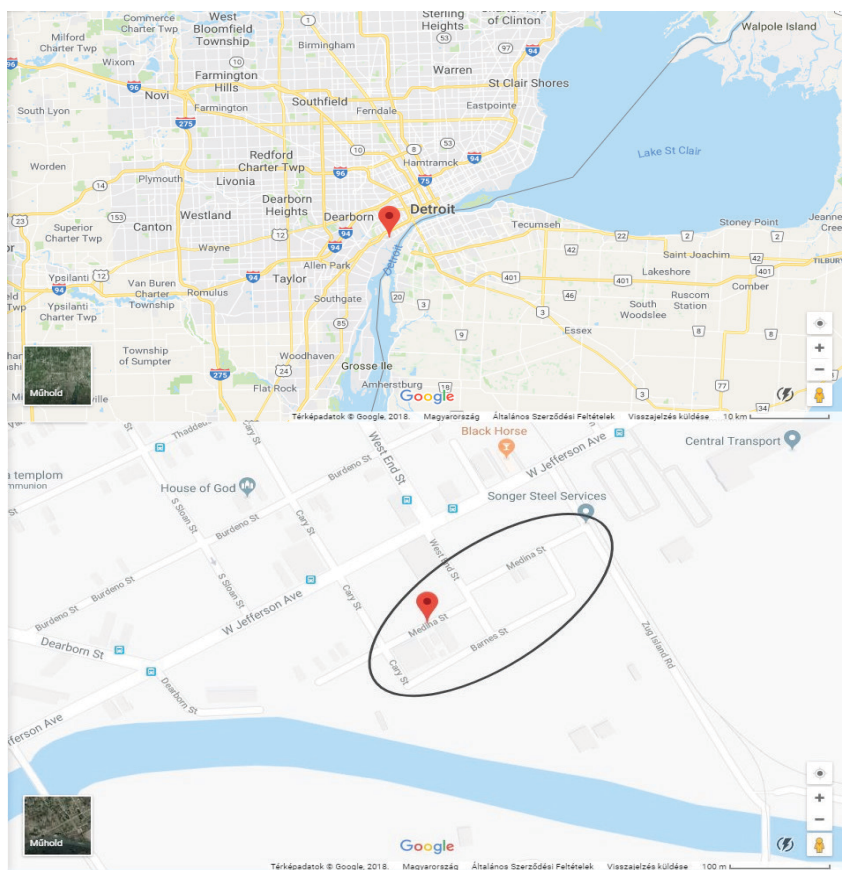
50 Forrás: adatbázis.

tek állampolgárságot. A könnyített honosítás ezen formája már az első világháború előtt is ismert volt, de az újonnan előállt helyzetben a Kongresszus tovább enyhített a feltételeken. 1918. május 9-én a Kongresszus több kiegészítést is hozzáadott a honosítási törvényhez, minek következtében a hadseregben szolgáló bevándorlók számára ingyenessé vált a honosítási folyamat, és nem volt többé szükséges az állampolgárrá válás első „körét” teljesíteniük, azaz deklarálniuk szándékukat (az ún. „first papers” kikérése). Mindemellett, a tengerentúli expedíciós erőknél szolgálóknak a törvény elengedte a személyes megjelenés és a bíróság előtti eskütétel kötelezettségét. A továbbiakban elegendő volt állomáshelyükön beszerezni két, amerikai állampolgárságú katonatársuk írásos támogató-nyilatkozatát. Ezen kívül a kiképzőtáborok is százával tartottak honosító ceremóniákat, ahol rendszeresen szerezhettek állampolgárságot bevándorlók kisebb-nagyobb csoportjai. Ezen a módon 1918 májusa és novembere között 155.246-an szereztek állampolgárságot a táborokban. Ebben a számban még nincs benne az európai frontokon lefolytatott eljárások száma, amelyről nem rendelkezünk statisztikákkal.⁵¹

Érdekes még az is, hogy többen a Heves megyeiek közül nem csak ugyanabban a városban vagy ugyanabban a kerületben, de akár ugyanabban az utcában is laktak, sőt, szomszédok is voltak. Detroit Medina nevű utcájában az itt felsoroltak közül hárman is laktak: Godó Miklós, Polgár József és Szabó Bálint. Érdeemes lehet megvizsgálni ennek az okait is. Az okok keresése során szembeötlik, hogy Detroitban milyen magas volt a Heves megyei származású magyar bevándorlók aránya. Egy 1937-es kutatás 1.850 fős reprezentatív minta alapján kimutatta, hogy 1930-ban Detroit teljes magyar lakosságának 10%-át Heves megyéből kivándoroltak adták.⁵² Tovább vizsgálódva az is kiderül, hogy Detroitban létezett egy „Delray colony” nevű telep, ahol a detroiti magyarok majd’ fele élt. Volt azonban ezen kívül is egy úgynevezett „Magyar Negyed”, amely a Medina és Barnes utcákat foglalta magába.

51 Ford, N. G.: *Americans All!* i. m. 63–64.

52 Erdmann Doane Beynon: *Migrations of Hungarian Peasants*. *Geographical Review* 27/2. (1937. április) 227.

6. ábra: A „Magyar Negyed” (Medina és Barnes Street) Detroit mai térképén⁵³

Ezt a településrészt szinte teljesen Heves megyeiek, még pontosabban Sarud községből kivándoroltak lakták. Ez derül ki a detroiti kisebbségek szokásaival több könyvében is foglalkozó Erdmann Doane Beynon 1935-ben publikált szociológiai kutatásából.⁵⁴ Sarudi kivándorló ugyan nem szerepel a mintában – Godó Kömlőről, Polgár Egerfarmosról, Szabó pedig Poroszlórol származott –, ugyanakkor nem elképzelhetetlen, hogy volt közöttük olyan, aki élt Sarudon életének valamely szakaszában. De az is lehetséges, hogy sarudi ismerősek, barátaik révén kerültek Detroit ezen részébe. Ennek tisztázásában a kapcsolati háló feltérképezése fog segítséget nyújtani.

Mindkét lehetőségre jó esély volt, ám az események rekonstruálása problémákba ütközik. Heves megyével kapcsolatban alapvetően nehézséget jelent a kivándorlás kérdésének kutatása. Míg sok olyan, nagy tömegű kivándorlást

⁵³ Forrás: Google Maps

⁵⁴ *Erdmann Doane Beynon: Crime and Custom of the Hungarians of Detroit.* Journal of Criminal Law and Criminology 25. (1935. jan-feb.). 756.

regisztráló vármegye, mint például Vas, vagy Zemplén „valósággal ontotta a kivándorlási anyagot, más megyék – Veszprém, Sopron, Zala, Heves – ilyen jellegű forrásanyaga teljesen elpusztult.”⁵⁵ Épp emiatt nehéz kinyomozni például azt is, hogy kik és milyen formában vettek részt a kivándorlással kapcsolatos közvetítésben, segítségnyújtásban. A megyei sajtó, például az Eger című hetilap, gyakorta cikkezett a kivándorlási ügynökök tevékenységéről,⁵⁶ de levéltári forrásokban kevés szó esik erről. Egyes települések esetében ismertek olyan személyek, akik, ha épp ugyan nem is ügynökként tevékenykedve, de folyamatosan segítettek falubelijeiknek kijutni az Egyesült Államokba. Ilyen volt például Kál községben Erberling Ferenc⁵⁷, vagy a kompolti kivándorlás központi alakja, Steve Szűcs.⁵⁸ Egyébként az ilyen „közös ismerősök” voltak azok, akik rendszeresen segítettek emigrációra vállalkozó társaiknak, így a kivándorlás nem hivatalos szervezőiként jelentős szerepet játszottak a magyar történelem egy igen jelentős folyamatában. Történetük, életpályájuk még feldolgozásra vár.

A „tíz, aki szolgált” valójában – jó eséllyel állíthatóan – egyáltalán nem teljesített tényleges katonai szolgálatot. A törvény értelmében kötelesek voltak regisztrálni, de ez nem jelentette azt, hogy valóban be is kellett volna vonulniuk valamelyik kiképzőközpontba. A tanulmány elején idézett Egri Újság úgy kezeli az összes draft-ra regisztráltat, mintha mindannyian tényleg besorozásra is kerültek volna. A források és a vonatkozó szakirodalom tükrében ez nem is állhatna távolabb a valóságtól. A korábban idézett adatokból láthattuk, hogy a több mint 24 millió regisztrált férfiból kicsit több mint 2 millióan kerültek tényleges besorozásra, ráadásul az amerikai kormányzat eleve nem is számolt 3 milliónál nagyobb létszámú személyi állomány felszerelésével a háború idejére.⁵⁹ Mindemelllett az is ismeretes, hogy az első világháború idején kb. 3.000 fő magyar származású katona teljesített szolgálatot az USA haderejének valamelyik fegyvernemében.⁶⁰ Ebbe természetesen beleszámítandóak az önkéntesek, illetve azok is, akik már a világháború kitörése előtt is hivatásos katonaként szolgáltak. Mindezek fényében látható, hogy az Egri Újság meglehetősen barokkos túlzással élt, amikor 60 ezer, kiképzőtáborokban sínylődő magyar honfitársunkról tudósított.

55 *Rácz István*: A paraszti migráció és politikai megítélése Magyarországon 1849–1914. Akadémiai, Bp. 1980. 14.

56 Lásd *Rakita Eszter*: „Amerika dollárja... csábítja népünket évente ezrével a vészes idegenbe” – A nagy kivándorlás képe az Eger című lapban (1880–1914) című, jelen kötetben olvasható tanulmányát.

57 *Horváth László*: Az Egyesült Államokba irányuló kivándorlás Kál községből az első világháború előtt. (Heves megyei kivándorlás I.) *Agria* 27–28. (Az Egri Múzeum Évkönyve – *Annales Musei Agriensis*, 1991–1992). 262.

58 Várkonyi Péter közlése.

59 *Ford, N. G.*: *Americans All!* i. m. 51.

60 *István Kornél Vida*: *Hungarian Americans*. In: Alexander M. Bielakowski (ed.): *Ethnic and Racial Minorities in the U.S. Military*. An Encyclopedia. I–II. ABC-CLIO, Santa Barbara, CA, USA. 2013. Vol. I: A–L. 311.

Név	Munkáltató	Város, állam
Simon Siller	American Ship Building Company	Lorain, OH
Joe Black	Pocahontas Coal Company	Jenkinjones, WV
Nick Godo	John Yora magánfarmja	-, MI
LasloNyeste	American Car & Foundry Company	Berwich, PA
Joseph Polgár	Detroit Iron & Steel Company	Detroit, MI
Valentin Szabo	Solvay Process Company	Detroit, MI
Michael Soluchi	Youngstown Sheet and Tube Company	Youngstown, OH
John Takacs	Detroit Copper & Brass Company	Detroit, MI
Lajos Tóth	Pittsburgh Valve & Fittings Company	Barberton, OH
Joseph Udvari	Goodrich Rubber Company	Akron, OH

3. táblázat: A tíz Heves megyei munkahelye

A 3. táblázatban azok a vállalatok láthatóak, amelyek alkalmazásában a tanulmány főszereplői dolgoztak. Közöttük található hajó-, autó- és gumigyár, szénbányászattal, vaskohászattal, rézgyártással és egyéb, fémből készült alkatrészek előállításával foglalkozó cég, illetve egy magánfarm is. Itt érdemes megjegyezni, hogy ez a szűk minta is megfelel annak az általános tendenciának, mely szerint a tömegesen kivándorló magyar vidéki (zömmel paraszti) lakosság döntően az amerikai nehéziparban bocsátotta áruba munkaerejét.

Az elmondottakból reményeim szerint az derül ki, hogy ezzel a tanulmánnyal sikerült szemléltetnem a kutatás módszereit, illetve azt, hogy az 1300 fős mintára épülő kutatás alapján kirajzolható egy kép az első világháború amerikai hadseregének sorozásán részt vett kivándorló magyarokról. Ez a kép több esetben megfeleltethető az országos és specializált szakirodalom korábbi eredményeinek, más esetekben további kérdéseket vet fel, itt-ott pedig anomáliákra is rámutat. Ezek vagy a kutatás későbbi szakaszaiban fognak tisztázódni, vagy valamilyen kiküszöbölendő módszertani hibáról árulkodnak. Mindkét esetben a kutatás forrásanyagának tovább szélesítése a megoldás kulcsa, mivel egyrészt ezzel a meglévő adatok ellenőrzése, kiegészítése is lehetővé válik (ami az esetleges módszertani hibákat is felfedi), másrészt az adathézagok is pótlásra kerülnek.

A mintavételben szereplő 1300 főből csak 10-ről állítható biztosan, hogy Heves megyéből származott, ami a korábbi szakirodalomnak és a statisztikai kimutatóknak megfelelően – hozzávetőlegesen – szemlélteti a vármegye szerepét és súlyát a tengeren túli kivándorlás országos viszonylatában. Ugyanakkor a rend kedvéért ismét meg kell jegyezni, hogy a forrásokból számos esetben nem derül ki, hogy az alanyok milyen településről származtak, így tehát a Heves megyeiek száma az adatok finomítása során még növekedhet. A minta aprólékos, minden részletre kiterjedő elemzése után a távlati célom egy teljes adatbázis felépítése lesz, amelyben minden magyar szerepelni fog, aki részt vett az 1917-18-as sorozásokon. A korábban leírtak értelmében egy ilyen adatbázis

körülbelül 50–60 000 rekordot is tartalmazhat, és név szerint kereshető lesz benne mindenki, aki magyarként – akár önkéntes, akár kötelező módon – az Egyesült Államok oldaláról vált érintetté az első világháborúban.